

Mokslas • Menas • Literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1985

SPALIO MĖN. 26 d. / OCTOBER 26, 1985

PART TWO — Nr. 210(39)

LIETUVOS
NACIONALINĖ
M. MAŽYDO
BIBLIOTEKA

Lietuva ir išeivija

VYTAUTAS S. VARDYS

Šiame numeryje:

- Nepriklausomos kultūros pasaulis Lenkijoje. Lietuva ir išeivija.
- Filmas apie ankstyvuosius lietuvius išeivius Detroitė.
- Pastarųjų metų kraštotyros knygos Lietuvoje.
- Danguolės Sadūnaitės eilėraščiai.
- Nobelio premija „naujam romanui“.
- Lietuvių moterų dailininkų draugijos su-kaktis (4).
- Antras kaimas pirmame mieste Vakaruose.
- Lino Dambravos ir Praurimės Ragienės kon-certas.

Kertinė Parastė

Nepriklausomos kultūros pasaulis Lenkijoje

Šią vasarą oficialiųjų rašytojų choras Vilniuje — Bražėnas, Maldonis, Sluckis ir kiti — dar griausmingiau tvirtina, kad jie ir „tarybinė“ santvarka — vienas kūnas, viena siela, viena vaizduotė; kad lietuvių rašytojo uždavinys ir laimės šaltinis yra paklusniai kurti „taip“ svetimiems valdovams...

Koksai kontrastas atsiveria, pasukus galvą į kaimyninę Lenkiją. Jos nepaprastą kultūrinį gyvenimą literatūrinio žurnalo *The New York Review of Books*, 1985 m. birželio mėn. 27 d. numeryje išspausdintame straipsnyje aprašo anglų kultūros istorikas Timothy Gorton Ash. Anot jo:

„Tai komunistinė valstybė, kurioje geriausias rašytojas spausdina pagrindinio leidėjų, geriausi žurnalistai rašo pagrindinio laikraščiams, geriausi mokytojai dirba už mokyklos sienų. Tai valstybė, kurioje uždrausti teatriniai kolektyvai, nepaisydami draudimo, vaidina kaip vaidinę vienuolynuose; pašalinti profesorai ir toliau dėsto, kaip „privatūs svečiai“, savo pačių seminaruose; bažnyčios virsta mokyklomis, koncertų salėmis, ir meno galerijomis. Visas švietimo ir kultūros pasaulis egzistuoja visai nepriklausomai nuo valstybės, kuri tvirtina jį kontroliuojanti“.

Straipsnio autorius primena, kad „kiekvienas Lenkijos mokinukas žino, jog nuo pat šalies padalijimų (aštuoniolikto šimtmečio pabaigoje), inteligentijos misija buvo palaikyti tautos dvasią ir kultūrą prieš (svetimų) valdovus. Tai tradicinė lenkų definicija, ką reiškia būti inteligentu ar intelektualu. Nelaisvės aplinkoje paskelbiamas „tartum“ principas. Mėgink gyventi tartum laisvoje šalyje, nors tavo kabinetas būtų kalėjimo celė“.

Dar Giereko laikais, rašo Ash, tipiškas lenkų studentas ar profesorius ciniškai žiūrėjo į visas idėjas ir idealus, siekė medžiaginę gerovę ir privačios laimės. Šią padėtį radikaliai pakeitė 1980-1981 metų „Solidarumo“ revoliucija. Toji „sąmonės revoliucija“ visiems laikams pakeitė ne tiek institucijas ar medžiaginę

aplinką, kiek žmonių protus ir pažiūras. Krokuvos teologo Jozefo Tišnerio žodžiais, „Solidarumas yra didžiulis miškas, kurį pasodino pažadintos sąmonės“. Milyjonai žmonių visoje Lenkijoje — fabrikuose, įstaigose, universitetuose, mokyklose — staiga suprato, kad jiems nebereikia gyventi dvilypio gyvenimo, kad jie viešai gali sakyti tai, ką jie galvoja privačiai. Jie pradėjo atrasti faktus apie savo šalį, jos istoriją, jos ūkį, jos valdanciosios klasės privilegijas, jos santykius su Sovietų Sąjunga. „Solidarumo“ metais jie pirmą sykį patyrė išraiškos ir susirinkimų laisvę, demokratinius rinkimus ir savivaldos skonį. Keletą mėnesių jie gyveno tartum laisvoje šalyje. Kuo jaunesnis žmogus, tuo intensyvesnė jo patirtis — lenkų studentai ir moksleiviai buvo patys aktyviausi ir radikaliausi sąjūdžio dalyviai.

Tuo pat metu, Lenkijos ūkiui žlungant, valdžia turėjo vis mažiau medžiaginių gėrybių, kurių pagalba ji galėtų vel atvilioti jaunąją kartą atgal į konformizmo kelią. 1981 metų gruodžio mėnesį įvedus Jaruzelskio diktatūrą, ši iš esmės pakitusi ir galvanizuota jaunoji inteligentija aistringai metėsi į rezistenciją — kompromisėję ir atvira, aktyviai ir pasyviai.

Partinėje Lietuvos spaudoje dabar tvirtinama, kad „Solidarumo“ revoliucija jau išblėsus, lenkų tauta jau apsi-prantanti su esama padėtimi, savo medžiagine ir dvasine nelaisve. Šių metų liepos mėnesio 20 d. Vilniuje įvykusiame iškilmingame posėdyje Lietuvos okupacijos 45-osioms metinėms paminėti, dalyvavo ir kelių Lenkijos vaivadijų atstovai, kurie prisiekinėjo ištikimybę Maskvai. Tai praėję atstovaujancios mažumos balsas.

Nors „Solidarumo“ vadybė šiandien už groty ar pogrindyje, Lenkijoje tebegyvas nepriklausomos kultūros pasaulis — plačiausias opozicijos laukas visoje šalyje. Lietuvos kaimynai, lenkų rašytojai ir kultūrininkai, įrodė ir kasdien teberodo, kad visuotinio melo ir prievartos santvarka nėra amžina ar visagalė.

Visuomeninis sąjūdis atlieka savo istorinę misiją, jei kūrybiškai atsako į idėjinius poreikius ir į degančius laiko reikalavimus. Prieš 75 metus ateitininkų organizavę Lietuvos sviesuoliai išskyrė du tokius laiko rūpesčius: pirma, reikala apjungti ir arti liaudies, t.y. tautos tradicijų, išlaikyti lietuviškąją inteligentiją ir antra, būtinybę nukreipti idėjinį tautos vystymąsi nuo rusiškojo pozityvizmo ir socializmo į vakarietišką krikščioniškąjį-katalikiškąjį kelią.

Stasys Salkauskis todėl vadino ateitininkų sąjūdį Lietuvos dvasiniu atgimimu. Tasai atgimimas remiasi, jo posakiu, tautiniu atgimimu ir suteikia pastarajam „aukštesnės, neparandamos reikšmės“. Kitais žodžiais tariant, to meto ateitininkai siūlė tautai originalia, skirtingą nuo laikotarpio mados, tautinio atgimimo ir tautinio vystymosi programą, kuri atmetė tautiško sąjungą sutada madingomis pozityvistinėmis ar socialistinėmis pažiūromis, jų vieton pasiūlydama ugdyti tautinį atgimimą ir tautiško sąveikę su universaliais krikščioniškosios kultūros idealais.

Ateitininkai todėl, teisingai galima sakyti, buvo Lietuvos modernizatoriai, davė marksistinė ir liberalinei programai pozityvią alternatyvą. Ateitininkai šią tautos ugdymo programą vėliau gana smulkiai sudarė profesorius Stasys Salkauskis, anksčiau per mažai įvertintas filosofas, kuriuo šiandien domimasi Lietuvoje galbūt daugiau nei išeivijoje, ir kuris pasirodė ne tik mokslo žmogus, bet ir išmintingas lietuvių tautos lyderis, nusipelnęs lietuviškosios sąžinės vardo. Sudarė tą programą Salkauskis, ne tik parašydamas „Ateitininkų ideologiją“, bet ir pasisakydamas dienos klausimais, pavyzdžiui, neigiamai reaguodamas į 1926 metų pučą prieš demokratine Lietuvos valdžią ar vėliau privačiai laišku prezidentui Smetonai kritikuodamas jo valdymo būdą ir sistemą, ar dar vėliau viešai ir beveik su pramatymo galia pasmerkdamas antisemitizmą, kai 1940 metų žiemą Vytauto Didžiojo universitete pasitaikė antisemitinių išpuolių ir kai pasigirdo reikalavimų auditorijose atskirais suoliais atskirti žydus studentus, kaip tai buvo daroma Lenkijoje, kaip tai buvo vykdoma neseniai iš lenkų atgautame, jų anksčiau valdytame Vilniaus universitete.

* Paskaita, skaityta Ateitininkų Federacijos 75 metų jubiliejiniame kongrese Chicagoje 1985 m. rugsėjo mėn. 1 d.

Jeigu šimtmečio pirmojoje pusėje dėl šios ateitininkiškos krypties pasirinkimo buvo lietuvių visuomenėje daug ginčytasi ir net tarpusavyje kariauta, laikas parodė, kad tas pasirinkimas, tegu ir tada kai kam atrodė sektantiškas, nepakankamai sekuliarus (nors tai ir nebuvo teisybė), buvo išmintingas. Katalikiškos idėjomis sąlygotas tautinio suverenumo siekis padėjo nugalėti tada dar kai kur visuomenėje gyvas pagundas Lietuvos valstybingumo ateitį sujungti su 1917 metų Rusijos revoliucijų siekimais. Katalikiškos idėjinės krypties ieškojimas davė pagrindus ir į Vakarų Europą orientuoti Nepriklausomybės laikotarpio kultūrai.

Šiandien žinome, kad pilno tautinio suverenumo ir krikščioniškos idėjos vienokiu ar kitokiu būdu, vienu ar kitu deriniu, vienu ar kitu akcentu buvo įsisavintos ne tik inteligentijos, bet ir plačiųjų tautos masių tarpe, ir sudarė pagrindinį stiprybės šaltinį atsispjrimui prieš Maskvos užmąčius Lietuvos. Tautos konflikte su komunistine sistema šios idėjos pasirodė atspariausios komunistinio priešininkės; ir dar daugiau — jos rodė tautai nekomunistinės egzistencijos alternatyvą.

Nuo Nepriklausomybės pradžios dienu prabėgo jau beveik pusšimtis metų. Pasikeitė ir politinė, ir idėjinė, ir socialinė situacija, į kurią reagoavo Pranas Dovydaitis ir kiti ateitininkų kūrėjai ir kuriai vėliau programą rašė Stasys Salkauskis. Tačiau tuo metu prasidėjusi epocha nepasibaigė, kadangi iš tikrųjų tebevyname tos pačios epochos laikotarpis; liko panašūs ar gal beveik tie patys rūpesčiai, tik šiuo metu kalba sukasi ne tik apie krikščionišką-katalikišką Lietuvos moderninimo kryptį, bet ir iš viso apie humanistinį vakarietų žmogų ir visuomenę, kuriuos komunistinė santvarka per dešimtmečius alina; ne tik apie vienokį ar kitokį Lietuvos valstybės suverenumą, bet iš viso apie savivaldą ir jos instrumentus, pakankamus tautinei egzistencijai išlaikyti. Šie rūpesčiai yra siauresniaja prasme ateitininkiški ir bendrine prasme lietuviški. Išeivijos sąlygomis jie tampa ne tik ateitininkijos, bet ir visos išeivijos problema, kurią gyvenamasis laikas reikalauja išspręsti.

Kaip į šiuos reikalavimus atsako ar turi atsakyti išeivija? Koks turi būti ateitininkų vaidmuo? Paieškome atsakymo į šiuos klausimus, panagrinėdami tuos veiksmus, kurie atsakymą sąlygoja. Iš jų aš išskirsiu tris, palikdamas tarptautinius santy-

kius šalyje. Pirmą, tai yra lietuvių tautos padėtis Sovietų Sąjungoje, antra, Sovietų Sąjungos pasikeitimų galimybės, ir trečia, išeivijos pajėgumas ryšium su tauta ir išeivijos nusistatymai bei idealai.

Lietuva šiandien

Lietuvos padėčiai aptarti yra prieštarų faktų. Jų tačiau nereikia aptarti nei nostalgikomis, nei jausminėmis, nei ciniškomis akimis. Žiūrėkime į reikala kiek galima realiau ir paprasčiau. Ekonominis ir kultūrinis krašto pajėgumas per beveik pusę šimto metų yra gerokai išaugęs. Politiškai ir dvasiškai, tačiau, tauta yra skurdinama. Pastaruoju metu išaugo ir grėsmė tautinei egzistencijai. Industrinė produkcija padidėjo keliasdešimt kartų, lyginant su 1940 metais, ir šiandien apie 60% viso socialinio produkto sudaro industrinė produkcija (*Svyturys*, 1985 No. 14, *Vestnik statistiki* ir kt. stat. leidiniai). Per pastaruosius pora dešimčių metų atsigavo anksčiau stalinistiškai užmirštas žemės ūkis. Žmonės sugrįžo į miestus, bene jau 66% gyventojų, palikdami kaimus seneliams ir vaikams. Žemės ūkio darbininką ar ūkininką pradėjo pakeisti miestietis darbininkas. Ir pačiame kaime senasis organinis ryšis su žeme yra prarastas. Su juo dingio ir ūkininkiškoji kultūra, iš kurios potekstė kilo mūsų tautinis atgimimas. Toks greitis ir staigus socialinis mobilumas ir reliatyvus gerovės skurdumas bei religinės sankcijos nusilpimas, labai neigiamai paveikė tradiciniai stiprią lietuvių šeimą. Jos pastovumas dingio. Viena trečioji visų metinių vedybų dabar baigiasi skyrybomis. Gimimų skaičius krito žemiau JAV lygio. Vidutinis šeimos dydis pagal jų statistikas yra 3,8, taigi ne visai pakankamas gyvnai reprodukcijai, nekaltant apie gyventojų pakeitimą — tų, kurie žuvo kare, per deportacijas, ir t.t. Lietuvių skaičius dar 1959 metais buvo mažesnis, negu prieš karą. Jis buvo atsigavęs nuo 1959 metų, užregistruojant 18% prieauglį, bet dabar dalykai keičiasi. Dabar yra beveik nulinis gyventojų prieauglis. Dar Lietuvoje tebėra 80% lietuvių, bet pastaraisiais trejais metais padvigubėjo metinė rusų imigracija, — dabar 12,000 per metus, — padidėjo mišriųjų vedybų tankumas. Truks, žinoma, dar ilgą laiką, kokius penkiasdešimt metų, kol Lietuvos demografinė padėtis sublogs tiek, kiek ji šiandien yra bloga. Estijoje, ar kiek bloga ji pasidarė Latvijoje, tačiau blogėjimo ženklai jau yra ryškiai matomi.

Politiškai pilnai įsigyvenusi yra sovietinė sistema, valdoma nomenklatūros, kuri save riša su Maskvos valdovais, ne su Lietuvos liaudimi: nuo jos ji atsiskyr-

Dr. Vytautas S. Vardys, University of Oklahoma politinių mokslų profesorius, skaito paskaitą Ateitininkų Federacijos kongrese Chicagoje.

rusi mūrais ir sargais. Atostoginės vietos nusėtos specialiom, tik jiems prieinamom, vilom, krašte būrys pasislėpusių, tik jiems tarnaujančių restoranų, ligoninių, ir visokių kitokių įstaigų. Liaudis ir didžioji inteligentijos dalis palikta bejęgė; jina tesudaro eksperimentinę masę, sąlygojamą ir ugdomą tik tar-nauti valdžios ponams. Per ilgesnį laiką šiek tiek paveikta tautinė sąmonė. Nors lietuviai dar tebėra kaip ridikai: balti viduje, tik raudona zieve apstricaukę — tas baltumas rodo tendencijos geltonėti. Tai jėgos politikos rezultatas — valdžios įvestas informacijos badas ima atrofuoti mąstymą. Žmogus darosi ne tik apolitiškas, bet jis išjungia viešąjį gyvenimą ir koncentruojasi tik į privačią gerovę, kas jį daro netipiškai savanaudišką. Pagal pogrindines Lietuvos Jaunimo Sąjungos leidinį, patį naujausią Vakaruose gautą, „Juventus Academia“, komunistinė sistema daro lietuvių jaunuolius „nuolankius, pri-gesiusius žvilgsniais, ciniškus ir abejingus“ (p. 19). Tos režimo įtakos tautinei sąmonei ir charakteriui, žinoma, nereikia per-dėti, bet reikia šį poslinkį pastebėti. Kaip Solženicinas yra rašęs, melu grįsta sistema alina žmones.

Rusinio pastangos per Brežnevo valdymo metus buvo sustiprintos. Lietuvių kalba turi kalbinį konkurentą savo žemėje, kur to konkurento nebuvo. Tas konkurentas reikalauja teisių, kurios jam nepriklauso. Lietuvoje kalbos padėtis šiek tiek geresnė, bet palyginime ją su Estija, kur jau 80% visų televizijos programų laidų yra rusiškos. Iš viso mažų tautų, taigi, ir lietuvių tautos, ateičiai nenumatoma savarankios individualybės. Jurius Andropovas savo pirmoje kalboje 1982 m. gruodžio mėnesį tiesiog ir pasakė, kad Sovietų Sąjungoje Maskva sieks ne tik tautų suartėjimo, bet ir jų susilieimo. Tokia yra perspektyva.

Ir tačiau Lietuvoje nei tautiš-kumas, nei laisvės ilgesys nėra dingę, nors užslėpti ir dažnai labai baugiai išreiškiami. Čia nereikia liudininkais šaukti nei partizanų kovų dramos, nei Kalantos žygio, nei pogrindinės spaudos, kuri gausiausia visoje Sovietų Sąjungoje. Užtenka Lietuvos komunistų partijos pirmojo sekretoriaus Petro Griškevičiaus paliudijimo. Šių metų pradžioje *Gimtajame krašte* ir *Literatūroje ir mene* jis paskelbė ilgą straipsnį, kuriame jis kvietė visus „dorus“ lietuvius paremti Sovietų Sąjungos užsienio politiką, bet ne dėl kokių ideologinių,

o dėl tautinių, valstybinių, lietuviškų priešasčių, tiesiogiai ir aiškiai išdėstytų straipsnyje. Jisai skelbė, kad kai kieno siūlomas Amerikos atsimetimas nuo Jaltos susitarimų Lietuvai kainuotų Vilniaus ir Klaipėdos kraštus, ir kad jei ne detantės, bet įtampos politika įsivyratų JAV ir Sovietų santykiuose, ir galėtų reikšti visos lietuvių tautos sunaikinimą raketomis (nežūrint fakto, kad patys Sovietai į Pabaltijį yra su-nešę apie du šimtus įvairaus dy-džio ir pajėgumo raketų, netgi su branduoliniu užtaisais). Jis taip pat įspėjo, kad Maskvos ir Wash-ingtono santykiams isitempus, negalima būsianti komunikacija tarp Lietuvos ir išeivijos. Tai atsi-minkime, skaitydami šios dienos laikraščius. Paleistas per *Gimtąjį kraštą*, tas straipsnis, žinoma, kreipėsi į išeiviją. Išspausdintas *Literatūroje ir mene* jis aiškiai kalbėjo į Lietuvos kūrybinę inteli-gentiją. Kam reikėtų naudoti gry-nai tautinius valstybinius motyvus, jei jų pajautimas, jeigu identifikavimasis su tautiniais in-teresaiis būtų dingęs?

Lietuvos padėtį vaizdingiausiai būtų galima charakterizuoti Lietuvos rašytojo Justino Marcinkevičiaus mintimis, formuluo-tomis 1985 metų sausio mėnesį vykusiam Antano Baranausko 150 metų gimimo sukakties minė-jime Vilniuje. Ten Marcinkevičius lygino Lietuvą su Baranausko Anykščių šileliu. Marcinkevičius, kontroversinių pjesių autorius, dažnai nupilnas taure marksistiniams ir leninistiniams dievams, šilelio istorijoje matė „nacionalinio charakterio istoriją“. „Šilelis teikė priebėgą ir užuovėją spaudos draudimo perse-kojamam mūsų žodžiui, kursty-damas jo viltį ir tikėjimą išlikti, gyventi, būti. Nesvarbu, kad poe-ma baigiasi nusiauabto, iškirto miško vaizdu. Mumyse“, — sako Marcinkevičius, „lieka įsitikini-mas, kad negalima sunaikinti to, kas jau kartą išdygo, žaliavo, ošė“. Marcinkevičius tai vadina „tragišku optimizmu“, charak-terizuodamas amžinojo šilelio — tai yra Lietuvos — gyvenimą, kaip „gyvenimą po kirviu“. Iš kitos pusės, „karų ir konkla-gerių nusiauabtoje žemėje sodrus spaudos, kuri gausiausia visoje Sovietų Sąjungoje, užtenka Lietuvos komunistų partijos pirmojo sekretoriaus Petro Griškevičiaus paliudijimo. Šių metų pradžioje *Gimtajame krašte* ir *Literatūroje ir mene* jis paskelbė ilgą straipsnį, kuriame jis kvietė visus „dorus“ lietuvius paremti Sovietų Sąjungos užsienio politiką, bet ne dėl kokių ideologinių,

Ateitininkų Federacijos 75 metų jubiliejinis kongresas Chicagoje buvo pradėtas šv. Mišiomis Tėvų Jėzuitų kopijčioje 1985 m. rugpjūčio mėn. 31 d.

Nuotrauka Vidos Kuprytės

(Nukelta į 2 psl.)

Lietuva ir išeivija

(Atkelta iš 1 psl.)
tautos būties motyvai yra labai ryškūs, ir jie, man atrodo, charakterizuoja padėtį labai vaizdingai, kaip ji suprantama iš vidaus ir kokia ji iš tikrųjų yra.

Ši marcinkevičiška resignacija tačiau nėra charakteringa visai tautai. Kunigų skaičius, pagal oficialius duomenis, mažesnis negu 700, bažnyčių be kunigų skaičius paaugo iki 144. Nors spirama prie sienos, Lietuvos Katalikų Bažnyčia ginasi ir kunigų, ir pasauliečių aukomis. Tai liudija ir net 13 metų periodiškai išeinanti Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika, ir dešimtys tūkstančių maldininkų religinėse šventovėse, ir nesumažėjęs bažnyčių lankymas, nežiūrint tokiame lankymui, asmeniškai gerovei pavojingam, daromo spaudimo. Tebeveikia pagrindinio teologinių studijų programa; valdžia žino 10 nelegalių, t. y. be valdžios leidimo įsventintų, kunigų. Nėra mirusios nei protestantų religinės bendruomenės, nors, pvz., liuteronų kunigų skaičius proporcingai yra daug labiau sumažėjęs negu katalikų. Taipgi gyva nelegali žopocinė spauda, pasirodanti įvairiais leidiniais.

Politiniai pasikeitimai ir pažiuos į Lietuvą

Ar gali padėtis keistis, keičiantis sovietinei sistemai? Šiuo metu daug kalbama apie Sovietų Sąjungos vidinę evoliuciją, taikanga evoliucija, kuri pakeisianti sistemos charakterį. Labiausiai populiaru yra nuomonė, kad sovietinė valdančioji nomenklatura, suskilus tarp partokratų ir technokratų, ir sistemai nesugebant nugalėti ekonominių sunkumų, tas skilimas privės prie struktūrinio pasikeitimo ir sistemos suliberalėjimo ar visiško sugriuvimo. Šiai tezei paremti tiek tiek duomenų yra, bet nėra istorinio precedento. Rusija, kurios politinė kultūra dominuoja Sovietų Sąjungoje, niekad viena iš vidaus neevoluonavo į liberalesnę sistemą, ir vien dėl vidaus sunkumų niekad nėra sugriuvusi. Kiekviena stipnė reforma ar struktūrinis pasikeitimas Rusijoje atsitiko tik rykius su nepasiekiamais užsienio politikoje, kurių sistemos institucijos negalėjo pakelti ir su kuriais negalėjo apsi-

dirbti. Kartais tos dinamikos pavyzdžiu nurodomas postalininės sistemos suminkštėjimas, bet tasai suminkštėjimas nieko iš esmės nepakeitė nei valstybinėje sąrangoje, nei tautybių politikoje. Egzistencinė grėsmė Baltijos kraštams kaip tik išaugo postalininiais dešimtmečiais.

Ar tad reikia skaitytis su Sovietų Sąjungos ir Lietuvos okupacijos amžinumu? Anaipol nel Istorija rodo, kad ne komunistinis universalumas, bet tautinis individualumas laimi politinėje plotmėje, ir eventualiai tikriausiai taip ir atsitiks. Tačiau reikia skaitytis su sovietų sistemos stabilumu, iš to pasidarant išvadą, kad Lietuvos padėtis nepasikeis per dieną. Ir tolimesnę išvadą, kad reikalinga reaguoti į tuos poslinkius, kurie vyksta Lietuvoje, ir kad reikalinga susikurti stiprų intelektualinį mintijimą padėčiai vertinti ir į ją reaguoti.

Kokios išvados apie Lietuvos poreikius siūlomi iš šios trumpos apžvalgos? Visų pirma, tai, kad Lietuvos ir kitų Baltijos valstybių tautinei erozijai sustabdyti reikalingas Lietuvai, Latvijai ir Estijai nepriklausomas gyvenimas. Tai mums daugeliui atrodo savaime suprantamybė, bet išeivijoje reikalus diskutuojant ir prioritetus dėlįojant, kartais tiek užmirštama, kad tai yra pagrindinis ir ultimatyvus reikalavimas, atsakantis į Baltijos kraštų ir į Lietuvos šiandieninę krizę. Išeivijoje daugelį metų šis klausimas buvo neretai diskutuojamas „tautininkų“ (ne politinės grupės, bet kabutės) ir „valstybininkų“ kategorijomis. Todėl to atgarsio yra ir ateitininkuose, ir dar labai neseniai kai kuriose diskusijose, kurios vyko vienoje mūsų stovykloje prieš gal metus laiko.

„Tautininkai“ laikėsi nuomonės, kad matant tautą taip alinama, yra svarbu rūpintis tautos išlikimu, progresu, valstybinį nepriklausomybės reikalavimą nustumiant, padedant, teisingiau pasakius, ir rezervą, į antrąjį planą. Anksčiau net buvo sakoma, kad Lietuvos okupacijos nepripažinimas, kurio tebesilaiko JAV ir kai kurie kiti kraštai ir kurio, neatrodo, kad kas pakeis, mažai ką reikiąs ir jo galima atsisakyti, jei tai naudinga tautos, skirtingai nuo valstybės, išli-

Ateitininkų Federacijos kongreso dalyvių tarpe: buvę Ateitininkų Federacijos vadai dr. Kazys Pemkus (prieky, kairėje) ir dr. Petras Kisielius (dešinėje); viduryje — Irena Pemkienė. Nuotrauka Vidos Kuprytės

kimui. „Valstybininkai“ tvirtino, kad tautos išlikimas ir valstybės atkūrimas turi eiti kartu. Iš tikrųjų, „tautininkų“ analizė galima tik teoretiskai. Politiskai ir praktiskai šių sąvokų išskyrimas yra neįmanomas. Tautos išlikimo postulas reikalauja nepriklausomybės. Nepriklausomybė yra valstybingumo kategorija. Vienintelis būdas, kuriuo Baltijos valstybės, — šitai reikia akcentuoti, — gali sulaukyti rusų kolonistų jūra, yra tik per pilną ekonominio išsivystymo ir respublikos sienų kontrolę, o tai reikiąs valstybinę nepriklausomybę.

Pastaruoju metu, apmetant planus išeivijos veiklai, kalbama taip pat apie kultūrinę rezistencijos pirmumą prieš politinę. Šios sąvokos nėra pilnai išaiškintos, bet, atrodo, tai yra „tautininkų“ tezės versija, kurią pats gyvenimas, mano išmanymu, yra pastūmęs į tuščiavidurių teorijų sferą. Kultūrinę nuolatinę veiklos yra įmanoma atskirti tam tikroje gyvenimo plotmėje pasaulėžiūrinėje srityje, tačiau politinio tikslo neįmanoma pakeisti kultūrinu. Jis eina kartu. Politinis tikslas ar politinė rezis-

tencija turi pasilikti galutinis siekimas. Būtų vargas iš tikrųjų ir nesupratimas, jeigu išeivija vadin kultūrinę rezistencijos atisakytą politinių tikslų. Nematau išeivijos darbo įteisinimo, jei šitai atsitiktų.

Ryšium su šiuo postulatu išky-la ir iš viso išeivijos pažiūrį į Lietuvą ir įvykių Lietuvoje vertinimo klausimas. Man atrodo, kad čia taip pat turime kalbėti apie pasimetimo žymių, arba, teisingiau pasakius, reikalo susiderinti. Nebandydus įrodinėti komunikacijos su Lietuvos žmonėmis reikalingumą ar net būtinumą. Be reikalo daug pyktasi. Išeivių lankymasis Lietuvoje atidaro lietuviams langus į pasaulį, pravedina atmosferą ir prablaivina politinį galvojimą. Lietuvos valdovai tvirtina, norį ryšių su išeivija, bet atsisako laisvų kultūrinių mainų ir begėdiškai atiminėja net į Lietuvą draugams vežama vieną kitą knygą. Egzistuoja tenai didelė rašyto: ar sakyto laisvo žodžio baimė. Komunistai „išeiologi“, kaip, pavyzdžiui, Aničas ar Gaidys, mato tik tam tikras „dialogo galimybes“ su „liberalinio sparno išeiviais“ ir tai tik su kai kuriais iš to sparno (Tiesa, 1972 m. sausio mėn. 26 d.). Nežiūrint tos priešiškos politikos ir propagandos, komunikacija su Lietuva yra teigiamas reiškinys, nors jai iš mūsų pusės reikalingas principingumas, tvirtumas, ir aiškus visų bendrinis nusistatymas, neleidžiąs nei Maskvai, nei Vilniaus KGB panaudoti vienos išeivijos grupės prieš kitą.

Nors bendrai sutariame Lietuvos reikalais, ir skūstis labai dėl to neturėtume, išeivijoje tačiau pradėjo rodytis ne tik kad neišmintingų, sakyčiau, bet ir kenksmingų reiškinų. Skelbiamos sugestijos, kad išeivijos spauda ir jos sovietologai per daug dėmesio skiria tautiniam ir religiniam pasipriešinimui Lietuvoje (T. Remeikis, Pasaulio lietuviai, 1984 m. vasario mėn. nr.). Laikau šį tvirtinimą ir šį siūlymą dirb-

niu. Visų pirma, mokslinėje literatūroje pasipriešinimo sąjūdis, vadinamasis „dissent“ yra susilaukęs daug daugiau dėmesio Amerikos ir Kanados sovietologų tarpe, negu, proporcingai šnekant, lietuvių sovietologų tarpe. Kaip naujas reiškinys Sovietų sąjungoje jisai yra studijuojamas ir reikiąs laikyti nesupratimu nestudijuoti ar neakcentuoti jo studijų Lietuvos atveju. Antra, visuomeninėje plotmėje, kai pasipriešinimo sąjūdis Lietuvoje ir kitur Sovietų Sąjungoje neturi materialinių galimybių vystytis bent tiek, kiek jis galėjo vystytis nacių okupacijos laikais, moraliniai neteisanga, sakyčiau, pristatyti ar rūpintis pasipriešinimo tik tiek, kiek rūpinamasi informacija apie naujo fabriko pastatymą ar naujos knygos išleidimą. Rezistentams reikalinga Vakarų technologijos pagalba ir vakariečių moralinė parama. Trečia, jei nuo komunistinės tironijos pasitraukusi tautos dalis nesisūpina ir neparems gyvosios tautos pasipriešinimo prieš Mask-

vos sistemą, kas parems ir kas rūpinsis? Siūlyti kreipti mažesnių dėsmei, manau, yra mažiausiai nesupratimas, paremtas klaidinga prielaida, kad išeivijai reikiąs mažiau akcijos ir politikos, bet daugiau studijų. Nesu prieš Lietuvos studijas, — jas pats rašau ir kitus raginu, — bet negalima pasitenkinti tik Lietuvos padėties studijavimu. Parafrazuojant Karolį Marksa: tautos likimo poslinkius reikiąs ne tik studijuoti, bet svarbiausia, reikiąs juos paveikti.

Pykstama taip pat kai kuriuose sluoksniuose, kam dėmesys skiriamas Katalikų Bažnyčios ir katalikų organizuojamam pasipriešinimui (žr. Pasaulio lietuviai, ten pat). Viena, mes apie jį daugiausiai žinome, antra, apie kai kurį pasipriešinimą, ten vykstantį, iš viso viešai kalbėti būtų ne tik neprasminga, bet ir kenksminga. O ir Katalikų Bažnyčia kaip tokia yra ne tik seniausia lietuvių tautos institucija, į kurią gali šlietis Maskvos prispaustas ar ja nusivylęs lietuvis, bet tai institucija, kuri esamose sąlygose ugdę dvasios ir asmens nepriklausomybę, kuri perteikia tautai tiek svarbų, bet dabar jūliai alinama, Vakarų idejinį bagažą, ir kuri, kovodama prieš girtavimą, prieš šeimų irimą ir t.t., tiesiogiai padeda stabdyti tautos demografinę būklės smukimą. Teisingai yra rašęs Viktoras Nakas Draugo priede 1985 m. vasario mėn. 16 d.: „Nereikiąs būti krikščioniui, nereikiąs būti tikinčiuoju, kad pripažintum svarbą visomis išgalėmis remti vienintelę instituciją, kurios sovietinei valdžiai nepasisekė palaužti savo valią“. Tačiau, deja, pas mus būna ir kitaip. Turime pavyzdžių, kaip sovietinės tezės apie Bažnyčią ir katalikišką pasipriešinimą Lietuvoje įtaigaujamos Amerikos skaitytojams. Štai „Kazimierinės Lietuvos“ ir šventojo Kazimiero kaip laisvės gynėjo minėjimas esąs ne laisvės gynėjo minėjimas, bet tik vergijos pamatus padėjusios visuomenės garbinimas (L. Mockūnas, Akiračiai, 1985 m. balandžio nr.). Taip subtilia formulacija įtaigaujama ir kita tezė, kad Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kroniką leidžia ekstremistai: dėl to, kad

davę vietos nežinomam autoriui ginčyti kontroversinį Nepriklausomos Lietuvos teismo padarytą sprendimą (Z. Rekašius, Akiračiai, 1985 m. kovo mėn. nr.). Kronika yra žmonių, ne šventųjų, darbas. Nors Kronika ir daro mažiau faktinių klaidų, nei tūlas Amerikos laikraštis, milijonus dolerių išleidžiąs informacijos rinkimui, Kronikos linija yra kieta, kaip ir pats gyvenimas, ne visiems ir saviesiems įtikanti. Neturi Kronika ir išminties monopolio, ir kartais vieną ar kitą ir įskaudina. Bet sovietologo Robert Conquest žodžiais, tai „tikros Lietuvos balsas“, kuris nuskambėjo per visą pasaulį; jo moralinis integralumas yra nuginčijamas. Galima turėti įvairių nuomonių, bet lietuvių išeivijos spaudoje traktuoti Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kroniką taip, kaip ją traktuoją sovietai, o šituo atveju taip įvyko, reikiąs ne mažiau kaip norą sunaikinti jos moralinę atsparą išeivijoje. Geresniu patarnavimo sovietams negali būti, kad ir padaryto, esu tikras, ne su ta intencija.

Ne daugiau ko vertas ir vieno knygos Mind Against the Wall autoriaus tvirtinimas, kad Kronika pasižyminti intelektualiniu siaurumu, implikuojant ją esant netolerantiška ir dėl to apsi-ribojančia katalikais ir nerašančia apie protestantus. Bet Kronika ne tik kad skelbia faktus apie protestantus brolius, bet ir rašo apie įvairias nekatalikų bendruomenes, statydamas jas pavyzdžiu katalikams. To apkalbinimo autorius turbūt Kroniką iš viso neskaito. (V. Kavolis, Mind Against the Wall, red. R. Silbajorio. Chicago: Litanistikos institutas, 1983. Psl. 42).

Įėjau į kai kurių šių detalių svarstymą dėl to, kad galvoju, jog mūsų visų tikslas yra turėti stiprią išeiviją, kadangi tik stipri išeivija gali pagelbėti Lietuvos reikalams. Išeivija bus stipri, kada lietuviškojo gyvenimo slinkties pasireiškimai, vyksta tiek pačioje Lietuvoje, tiek išeivijoje, bus vertinami norint kūrybiškai pagelbėti, bet ne atvirksčiai. Apie išeiviją šiandien kalbama kaip apie dezorganizuotą. Dezintegruo-

(Nukelta į 3 psl.)

Atidaromas Ateitininkų Federacijos kongresas Chicagoje 1985 m. rugpjūčio mėn. 31 d. Scenos gilumoje matomą 75 metų jubiliejinio kongreso ženklą sukūrė Taura Underienė. Nuotrauka Vidos Kuprytės

Dalis Ateitininkų kongreso dalyvių, susirinkusių į Tėvynės vakaro pradžią Seserų kazimieriečių vienuolyno sode 1985 m. rugpjūčio mėn. 31 d. Nuotrauka Vidos Kuprytės

Filmas apie ankstyvuosius lietuvių išeivius Detroite

Dvi lietuvių kilmės merginos, Kimberly Conely ir Michele Poulik, abi gyvenančios Detroite priemiesčiuose, panūdę susukti filmą apie ankstesnės emigracijos Detroite lietuvių. Jų pirmasis užmojis, tiesa, kuklus: 16 mm filmas bus trumpas, maždaug pusvalandžio. Nors visas sutappas sudėję ir dar pasiskolinę, didesniai filmui pritrūko lėšų.

Filme matysime dvi lietuvių šeimas 1928 metais, taigi prohibicijos laikais. Veiksmo vieta, tiek gatvė, tiek ir patalpų vidus, atrodys autentiškai, nes gamintojos pasirinko seną Detroito rajoną, su maždaug 90 metų senumo pastatais (rytinėje dalyje, netoli Eastern Market). Veikėjai kalbės abiem kalbomis — angliškai ir lietuviškai. Bus dainuojamos keturios lietu-

viškos dainos, jų tarpe „Aš pasėjau žalią rūtą“ ir „Buvo gera gaspadinė“.

Į filmą įvelta apie šimtinę veikėjų. Pagrindinėj rolėj vaidins ir dainuos Asta Jurgutė. Paprašyta įvardyti dar kelis lietuviškai kalbančius veikėjus, Kimberly įvardijo Ritą Kutekute, Phillip Moss, Lidiją Majauskaitę (užklupta telefoniniam interview, ji ant greitųjų kitų neprisiminė). Esą ir keletas amerikiečių teatro aktorių, savo monologus lietuviškai išmokusių. Kalbančių veikėjų būsią 12.

Po poros mėnesių įtempto darbo, filmavimas užbaigtas 1985 m. rugpjūčio 10. Redagavimas užtruksiąs dar vieną ar du mėnesius. Galima viltis, kad spalio gale ar lapkričio pradžioje įvyks jo pirmoji apžiūra. Kur? Kimberly mano, kad pirmiausia jis bus parody-

tas Detroito menų institute (Detroit Institute of Arts). Tai prestižinė vieta, kur prisikviečiami ir rimti kritikai. Gaminotojas viliasi, kad, ten gerai įvertinus, gaus lėšų skoloms apmokėti bei paramos tolimiesiems projektams. „O kada parodysite Detroite lietuviams?“, klausiau. Atsakymas: „Bet kada po premjeros. Kada tik pakviesite“.

Beje, filmas pavadintas „The Singing Birds“, o lietuviškai — „Paukščiai giesmininkai“.

Kiek entuziazmo amerikiečių spauda rodys po premjeros, dar pamatysime. Bet dėmesiu, sulauktu filmuoti bebaigiant, tenka maloniai stebėtis. Imu į rankas šimtatūkstantinio tiražo mėnesinio žurnalo Metropolitan Detroit rugpjūčio numerį. Ten, tarp kitų, „Native Intelligence“ aktualijų, antraštė: „Lights! Camera! Veik!“ Kondensuotas reportaželis supažindina su filmo gamintojom ir pusztazinį kartų links-

nuoja Lietuvos bei lietuvių vardą. Illiustruotas lietuviškai besimokančių aktorių nuotrauka. Ne ką mažesnio tiražo, du kartu savaitėj išeinamas Detroito priemiesčių laikraštis Observer & Eccentric filmui skiria rugpjūčio 15 laidos „Entertainment“ skyriaus pusę pirmojo puslapio. Čia riebia antrašte didelis Tom Panzenhagen reportažas, abiejų gamintojų portretinės nuotraukos ir viena bendra, vėl linksniuojami lietuviai. Panašų Michael McConnell rašinį su dviem nuotraukom įsidėjęs Grosse Pointe News laikraštis rugpjūčio 1 d. numery. Daugiausia dėmesio „Paukščiams giesmininkams“ skirta Wayne State universiteto oficioze The South End, 1985 m. liepos mėn. 3 d. laidoje. Čia John Monaghan, filmavimą stebėjęs, gamintojom nepagaili komplimentų už profesionališkumą, duoda abiejų biografinių faktų, užsimena filmo turinį ir veikėjus, palie-

čia gamintojų problemas (lėšų trūkumą, etc.). Šis įdomus ir išsamus rašinys iliustruotas net penkiomis nuotraukomis. Trumpesnius aprašymus įsidėję dar keli vietiniai laikraščiai, įskaitant The Detroit Jewish News ir net milijoninio tiražo Detroit Free Press dienraščių.

Abi filmo gamintojos —

Wayne State University absolventės. Kimberly Conely — filmų meno magistrė. Ji jau anksčiau yra sukūrusi keletą trumpų filmų, buvo viena iš filmo „Beverly Hills Cop“ kūrėjų, pagaminusi daugybę TV reklamų. Jos motina — Amerikoj gimusi lietuvi, o tėvas — airis. Lietuviškai kalba mažai, bet, atrodo, daug

supranta. Michele Poulik, dailininkė (piešėja ir skulptorė), studijas baigusi bakalaurės laipsniu (B.A. in Printing). Anksčiau dalyvavusi filmo „Stryker's War“ kūrime. Jos abu tėvai naujieji ateiviai: motina — lietuvi, panevėzietė Milė Žalkauskaitė, tėvas — čekas dr. David Poulik. Michelės šaknys dar pilnos lietuviškų syvų. Kai senelė Marija Žalkauskienė, po Sibiro tremties Amerikon atkviesta, pamainom gyvendavo trijų vaikų šeimoje, Michele su ja irgi nemažai laiko praleisdavo. Senelė angliškai niekada nebeišmoko, tai Michele su ja tik lietuviškai tesikalbėdavo.

Kaip matome, dvi lietuviškos šeimos, dvi lietuviškos šeimos, dvi lietuviškos šeimos. Po filmo premjeros gali išgarsinti daugiau. Beje, štai šių merginų filmų bendrovės vardas ir adresas: Sparkle Films, Inc., 1296 Stanley, Birmingham, MI 48009.

Alfonas Nakas

Kimberly Conely ir Michele Poulik „Paukščių giesmininkų“ filmavimo metu.

Pastarųjų metų kraštotyros knygos Lietuvoje

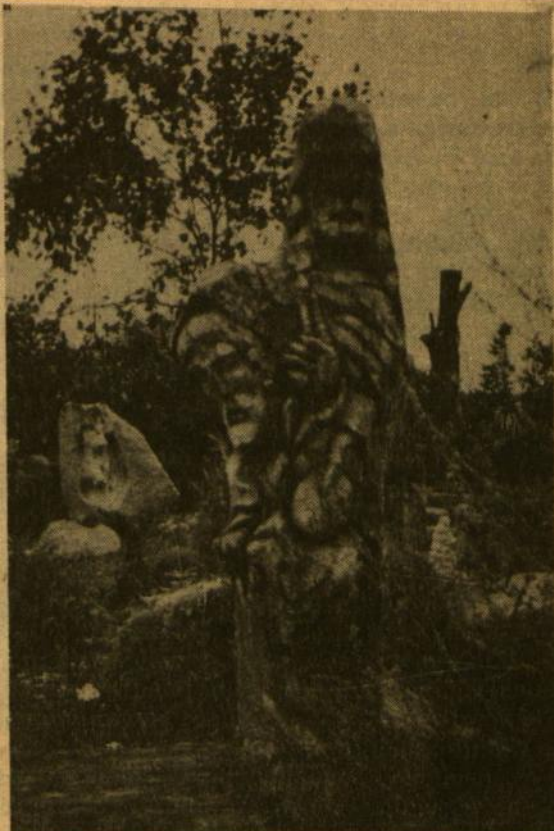
JURGIS GIMBUTAS

Iš čia aptariamų aštuonių knygų, išleistų Lietuvoje 1982 — 1985 metais, reikšmingiausia yra Juozo Šliavo *Žeimelio apylinkės*, išleista Paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos per Šviesos leidyklą Kaune 1985 metais. Knyga nedidelė, tik 144 psl., iliustruota 28 fotografijomis nenumuotose įklijose. Dar įdėtas per du puslapius schematinis Žeimelio apylinkių žemėlapis su daug kaimų ir kt. vietovardžių, bet be mastelio, tad atstumai nesuvokiami. 1979 metais mirusio autoriaus raštų atranką sudėjo knygon ir suredagavo ats. red. Vacys Milius, padėdamas 6 redaktorių kolegijos. Knygos tiražas 5,000.

Šliavo knygos turinys apima archeologinį įvadą, kiek platesnę Žeimelio ir jo apylinkių istorijos apybraižą ir maždaug po 50 puslapių skirta liaudies buičiai ir tautosakai. Pastarosios dvi dalys yra vertingas įnašas lietuvių etnografijai iš priešsovietinių laikų. Nagrinėjami kaimų (ten vad. sodžių) tipai nuo XVI amžiaus, bent 12 skirtingų gyvenamųjų bei ūkinį pastatų — pastatėlių, kryžių, koplytėlių, tvorų, šuliniai. Iš verslų aptarta žemdirbystė, gyvulininkystė, bitininkystė, medžioklė, žvejyba. Aprašyti šeimos papročiai: gimimas ir krikštybos, vestuvės (bažnytinės), laidotuvės, keturių metų laikų saulėgrąžtai. Nepamiršti ir darbų papročiai: mėnulio ciklas, saulės ciklas — ganymas, arimas, sienapjūtė, naktigonės, derliaus numėimas. Viskas nagrinėjama konkrečiai, daiktiskai, tik galėtų būti išsamiau. Matyt, knygos sąmata neleidžia išplėsti jos turinio, o medžiagos būta. Tautosakos dalys rašoma apie vietines dainas, pasakas ir anekdotus,

sakmes ir padavimus. Duota tautosakos tekstų pavyzdžių, užrašytų Žeimelio vidurinės mokyklos mokinių kraštotyryninkų 1968 — 1971 metais. Redaktorius Milius trumpai supažindina su autorium Juozu Šliavu. Būta jo entuziastingo ir ištvermingo kraštotyryninko ir mokytojo nuo 1958 metų. Surinko pakankamai kraštotyryninkų eksponatų vietiniam muziejui pripildyti, kuris padarytas visuomeniniu nuo 1963 metų ir pavadintas Žiemgalė. Sukaupė daugiau kaip 4000 eksponatų. Daug jų aprašyta Šliavo rankraščiuose. Iš viso jis sudarė 20 tomų rankraščių, apie 4400 mašinraščių puslapių. Vieną egzempliorių atiduodavo Vilniaus universiteto bibliotekai, kitą Latvijos Mokslių akademijai, trečią savajam Žiemgalės muziejui. Dvejus metus po mirties J. Šliavas buvo išrinktas Kraštotyros draugijos garbės nariu.

Serijos „Etnografiniai tyrinėjimai Lietuvoje“, leidžiamos Mokslių akademijos istorijos instituto, 1983 metais išėjo tomelis referatų už 1981 ir 1982 metus, o 1985-taisiais — už 1983 ir 1984 metus. Abiejų knygų atsak. red. yra Vitalis Morkūnas, apimtis po 150 psl., iliustruota tik vienu kitu piešiniu. Multiplikuoto mašinraščio spauda, tiražai tik po 500 egz. Pirmojoje sudėta 49, antrojoje 40 straipsnių — tezių, skaitytų konferencijose, kurių paskirtis buvo aptarti etnografinių ekspedicijų rezultatus. Tad abi knygos yra konspektyvios, oficialaus — valdiško tono. Tačiau jų turinys vietomis įdomus, nurodąs ne tik šių laikų sovietiškus etnosociologinius tyrinėjimus, bet ir tradicinės lietuviškos buities apraiškas. Mūsų apžvalgos ribota apimtis leidžia paminėti tik vieną kitą jų knygų autorių. Pirmųjų specialistas S. Daunys rašo apie XVI-XVII ir XIX amžių pirtis (3 straipsniai). Naujas auto-

Iš Lietuvių fotografų išeivijoje 14-tosios metinės parodos: Stasio Žilevičiaus nuotraukos, darytos 1985 m. vasarą Lietuvoje, liaudies meistro Orvido muziejuje, Žemaitijoje, netoli Skuodo, Mosėdžio ir Šaulėlių. Lietuvių fotografų paroda buvo atidaryta spalio mėn. 25 d. ir tęsis iki lapkričio mėn. 3 d. Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje.

rius S. Gutautas įžvalgiai nagrinėja kalkių degimą Lietuvos kaime, namų puošybą Dzūkijoje, Nepriklausomos Lietuvos Žemės ūkio rūmų statybos skyriaus įtaką liaudies architektūros raidai XX amžiuje. Vacys Milius keturiais referatais supažindina su lietuviškais etnografiniais eksponatais Rytų Vokietijos muziejuose, pateikia dviejų XIX a. Lietuvos etnografų darbų apžvalgą ir aprašo malimą girmomis Tauragnų apylinkėse. Iš kitų jau žinomų etnografų abiejose knygose randame po 2 ar 3 referatus šių autorių: Ig. Jablonskis (trobosių detalės), J. Kudirka (liaudies dailė), R. Merkienė (audiniai, šėryba), M. Miliūnienė (mityba), E.J. Morkūnas (vėjo malūnai), A. Vyšniauskaitė (vestuvės). Nuo 1970 metų išleista 10 panašių tomelių su etnografinių tyrinėjimų tezėmis. Anksčiau knygose būdavo įrištos ir geresnio popieriaus. Lietuvoje

priaugo gana gausi nauja etnografų karta ir jų darbų apimtis auga. Vis daugiau reikalaujama nagrinėti vad. tarybinių piliečių buitį. Ji niekad nepelkima.

1982 — 1984 metais išleistos dar penkios *Kraštotyros* knygos: 14 — 18 tomai. Tai yra Paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos paskirti redaktorių parengti straipsnių rinkiniai. Atsak. redaktorių pasirašo Konst. Surblis. Palyginus su ankstesniais *Kraštotyros* tomiais, pastarųjų knygų apimtis sumažėjo iki 116 — 144 puslapių. Visos įrištos, tiražas po 6,000. Maždaug pusė turinio skirta revoliucinei praeičiai (komunistų veiklai) ir sovietinei buičiai Lietuvoje. Politinę šių leidinių tendenciją pabrėžia tomų antrinės antraštės: Kolektyvo vaidmens stiprėjimas, Darbas ir darbinis asmenybės auklėjimas, Patriotinis ir internacionalinis auklėjimas kolektyve. Visa tai prasijojus, lieka dėmesio verti straipsniai, kurių tik kelias antraštes pateikiame. 14-tojoje knygoje: D. Kaunas — Pirmoji spaus-tuvinininkų mokykla (XIX a.); Ant. Daniliauskas — XIX a. Lietuvos mūro pastatų akmens mozaika; J. Vaičiūnas — Gegužių kaimo račius ir kalvis. 15-je knygoje: Juozo Baršausko, Klem. Čerbulėno, Balio Tarvydo, Lauryno Stukos-Gucevičiaus biografinės apybraižos; St. Mikulionis — Iš Trakų pilies tyrinėjimo; V. Milius — Auksarankis dzūkų meistras Tomas Miškinis; Ig. Jablonskis — Girmos Kretingos rajone; J. Mardosa — Žemdirbystės įrankiai Rytų Lietuvoje. 16-je knygoje: G. Gilytė — Žemdirbystės įrankiai Biržų raj. Smilgių apyl.; K. Balčiūnas — Kvedarnos apylinkės vietovardžiai. 17-je knygoje: kraštotyryninkų V. Vaitekūno, Alg. Volungevičiaus, M. Untulio, skulptoriaus Jul. Daunio biografinės apybraižos; Ad. Gudukienė — Duonos auginimo ir gerbimo papročiai Ignalinos rajone; Pr. Semokas — Lazdūnų ir gretimų apylinkių XIX a. ir XX a. pradžios žmonių vardai; keli autoriai rašo apie Lukšių kolchozą, pavadintą Lenino vardu, ir tos apylinkės praeitį, vietovardžius. 18-je knygoje: Juozo Petrulio biografija; Pr. Juozapavičius — Dail. Nikodemus Silvanavičius; Al. Sušinskas — Petra Tarasenką prisimenant; V. Milius — A. Pogodino laiškas Ed. Volterui; J. Šliavas — Drabužiai ir maistas Žeimelio apylinkėje (10 psl.). Dar neteko gauti šių — 1985 metų — *Kraštotyros* knygų ir nepastebėta, ar jos išleistos.

Lietuva ir išeivija

(Atkelta iš 2 psl.)

janti, girdi, išeivija. Aš norėčiau tvirtinti, kad ji tebėra gyva. Dažnai matydami, kaip mūsų vyresniosios kartos žmonės su mumis skiriasi, iš tikrųjų puolame į paniką. Iš tiesų, išeivija ne tiek nyksta, kiek keičiasi. Ir tikrai, ji ims menkėti, jei ateitininkai ir kitos mūsų grupės nerasime formų tam pasikeitimui apjungti, vadovauti, ir panaudoti lietuviškajam reikalui. Išeivijos kūrybinis keitimasis ir išlikimas svarbus ne tik mums čia esantiems, bet svarbiausia reikalingas Lietuvai. Kiekvienam kraštieviui yra naudinga turėti išeiviją įtakingose pasaulio valstybėse. To nereikia įrodinėti aiškių ar graikų, ar žydų pavyzdžiais. Užtenka tik paminėti, kad Čekoslovakijos nepriklausomybė 1918 metais buvo pirmą kartą ir slovakų išeivijos sukurtas čia pat. Amerikoje. Išeivija reikia stiprinti. Ji stiprinama intelektualiai, ji stiprinama ir kitokiu būdu. Čikagiečiai, praplatinkite išeivijos lietuviškos gyvenamą plotą už Chicago, Clevelando ir Toronto trikampio. Ateitininkų federacijai tai didelis uždavinys, ir jau girdėta iš naujojo vado, kad šitas reikalas rūpės. Ir čia iškyla ateitininkų vaidmuo šiandieninėje situacijoje.

Ateitininkai lietuvių visuomenėje yra tam tikra prasme buvę druska. Ji sūri, kartais jos per daug, aplinka jos nepriima, bet jos visada reikia. Druska, tačiau, yra konservuojantis elementas. Mums reikalingas kūrybinis elementas. Atsidarymas idejoms, atsidarymas kritiskam nusistatymui, atsidarymas įvairyboms,

Danguolė Sadūnaitė

ausyse, paskutinis saulės
nusikosėjimas;
tiktai bitė vis dar delsia
savo kuopniam rojuje:
rožės žiede

tamsus lietaus vynas,
šaligatvy palietas
// // // //
ir aš džiaugiuosi
gyva išlikusi —
iš po vasaros,
iš po sunkių saulės ratų . .

PASKUTINIOJI

kai šiltą rugsėjo mėnesio
popietį
migla laiko slėnį apžabinusi, —
tik tiek tau galiu pasakyti,
rože:
lai Dievas laimina tave,
gražuole . .

nežinau, ar namai jau stovėjo
šešėlyje;

ar saulė švietė,
ar naktis žioravo
už lango, kaip anglis —

kai klusnų vandenį
Jis pakeitė į vyną
// // // // //
ir kaip jie būtų susijaudinę,
(triukšmingose vestuvėse)
jeigu sužinoje,
jog vieną dieną —
vyną Jis pakeis
į visai ką kitą . .

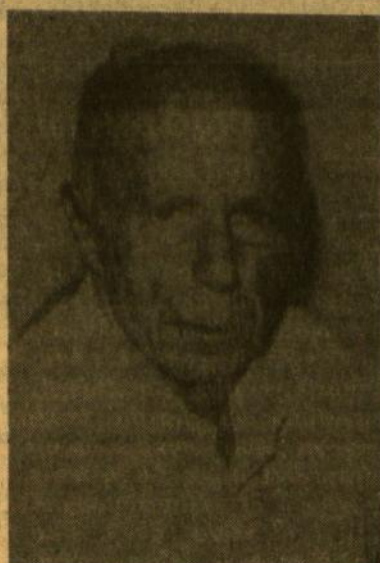
kurias atsineša jaunesnieji žmonės. Tik tokiu būdu jaunimas galų gale perims išeivijos institucijas, ir jas panaudos tautos ir tikėjimo reikalams ateity. Ateitininkai, susikonscentravę praityje į religinį momentą, ta prasme, kad akcentuojamas religinis dalyvavimas liturgijoje ir įvairiose religinėse praktikose, šiuo metu turėtų tą religinį momentą sujungti su visuomeniškumu. Naujasis liturginis pasireiškimas yra komunikacinis pasireiškimas. Šita komunikacija, visuomeniškumas yra tikėjimo išpažinimas. Jisai yra būtinas, kad nepaliktume lauko vien tikrai kritikai, ar vien tik kritikai, kuri neturi pozityvios krypties; reikalinga taip pat ateitininkams atkreipti dėmesį, kad laikas jau baigti mažavertiskumo jutimą. Istorikai mes pergyvename tam tikrą pasikeitimą, kadangi Lietuvoje, katalikų daugumoje, ateitininkai jautėsi labai saugiai; pasaulyje, kurio dauguma nebūvo katalikiška, pasijautė labai nesaugiai. Tačiau pažūrėkime į dalyką pozityviai, taip kaip

Nobelio premija „naujam romanui“

Claude Simon laimėjęs 1985 m. Nobelio premiją literatūrai, savaime iškyla klausimai, kuriai srovei jis priklauso, ir sakoma, kad „naujojo romano“ grupė. Tas yra tiesa, nors antiromano šaknys prasideda gan seniai ir jo idėjos siekia net André Gide, Vladimir Nabokov, Jean-Paul Sartre, Evelyn Waugh, kol Nathalie Sarraute neparasė „Nežinomo žmogaus portretą“ 1948 m., pavadintą antiromanu, ir Alain Robbe-Grillet nesurašė šios „srovės“ teorijos esė „Naujasis romanas, naujas žmogus“ ir neparasė pats nemaža tokių romanų. Jis tapo beveik šios srovės „tėvu“, bet premija jam kažkodėl nepaskirta.

Ironija, kad panašiai įvyko ir su egzistencializmo „tėvu“ Sartre — Nobelio premiją gavo jo sekėjas Albert Camus. (Iš antiromano grupės Nobelio premiją yra gavęs net toks antiteatro, absurdinio teatro rašytojas Samuel Beckett.) Bet tai ne mums spręsti.

Reikia žinoti, kad naujasis romanas griovė žinomas romano formas, išlaikydamas tik, galima sakyti, romano „kontūrus“. Jo kūrėjai galvojo, kad reikia žiūrėti į gyvenimo chaosą atvirom akim, kad galėtume atstatyti tvarką. Jie rašė taip, kaip Miro tapė drobes, ir abstrakti tapyba yra panaši į jų mąstymo būdą. Yra kitų panašumų: André Malraux buvo parašęs „Anti-Memuarai“, atsirado vad. antipoema, kuri pasidarė gan verta dėmesio. Priešdėlis

Claude Simon

„anti“ atsirado net filme ir ten yra antiromano pavyzdžių („Last Year in Marienbad“).

Šis naujas būdas kurti plėtėsi ir jau šiandien nėra „saurutė srovė“. Be ankščiau minėtų jona įeina M. Butor, šių metų laureatas Claude Simon, C. Ollier, R. Pinget. Šiandien gal net priskirtinas laureatas William Golding ir Lawrence Durrell. O iš įtakų šiai srovei nurodomi Joyce, Kafka, Proust, Faulkner, Sartre, Dos Passos, Henry Green ir Ivy Compton-Burnett. Tai žinomi ir mažiau žinomi vardai, sukrovę pamatus nūdienai.

Naujasis romanas rašomas, neieškant realizmo, natūralizmo, bet dramatinizmo kūrinių rašytojo procesą. Skaitytojas neranda jame mechaniškos įvykių sekos, mums įprastų charakterių su įprastom motyvacijom, įvykių

priežastimis ir pagrindiniais psichologijos reikalavimais, kurie risti nežinomi, kartais bevardžių žmonių mintijimą. Intriga senąja prasme dingsta, jos laikomasi mažai, arba jos nėra. Charakteriai — lyg rūkuose, neidentifikuojami vardais (lyg ekspresionistiniame teatre).

Tad kas belieka? Lieka vieta, ar objektai erdvėje, aprašymai „daiktais“ (jų paviršiais), fenomenais, įdomia kalba ir psichologiniais momentais. Kai kurie tokie suprasdinimai ar „apvalymai“ tampa labai įdomiais, verčia skaitytoją spręsti tas jų mįsles. Bet tomis mįslėmis nenorima, kaip atrodo, skaitytojo apgauti, kaip sierrealizme. Jų mįsles kartais yra labai įdomios, lyg kriminaliniame romane.

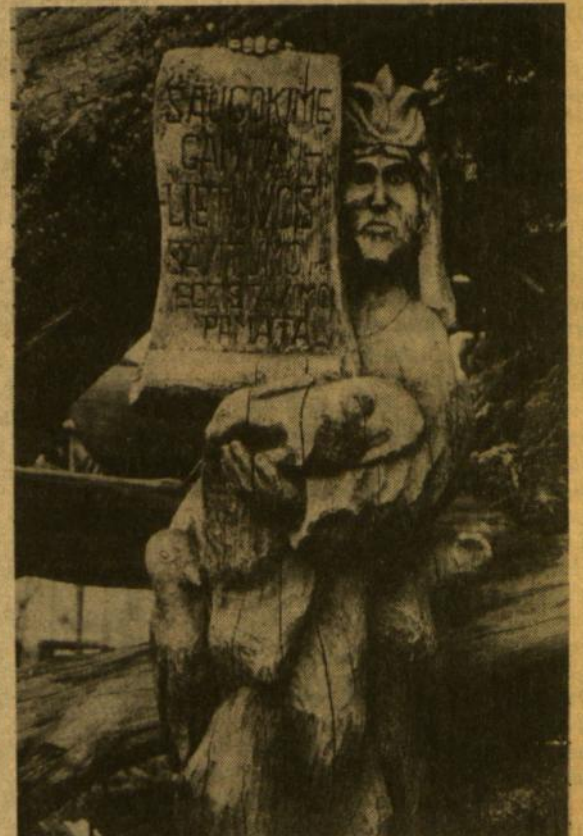
Kiekvienas jų romanas yra „naujas“, individualus, originalus. Autoriai nenori būti priskirti ar priklausyti kokiam nors „srovei“, nei egzistencializmo „žmogaus apsisprendimo“ teorijai. Pastebimas jų rimtas noras ir susirūpinimas veikalą padaryti menišką. Jie yra subjektyvūs ir objektyvūs kartu (savo ribose). Jie yra kuklūs, pilni abejonių, net kaltės jausmo, pagal Nathalie Sarraute, ir išdidūs dėl savo dėmesio žmogaus sąmonei, iš kurios jie ima vidaus monologą, kaip vienintelę ir neklystančią realybės sritį.

Paskiriant Nobelio premiją Cl. Simon, matyti, buvo aukštai įvertinti šie jų siekimai.

P. Melnikas

Iš Lietuvių fotografų išeivijoje 14-tosios metinės parodos: Stasio Žilevičiaus nuotraukos, darytos 1985 m. vasarą Lietuvoje, taigi liaudies meistro Orvido muziejuje.

Lietuvių moterų dailininkų draugijos sukaktis (4)

Ši straipsnių serija yra skirta supažindinti skaitytojus su Lietuvių moterų dailininkų draugijos veikliomis narėmis draugijos 15 metų sukakties proga.

Dail. Magdalena Birutė Stankūnienė

Lietuvių moterų dailininkų draugijos sukaktį minint, sambūrio aktyvistės skelbia meno parodą „Žvilgsnis į save“. Ji vyks Chicagos Jaunimo centro Čiurlonio galerijoje 1986 m. nuo balandžio 18 iki 27 dienos. Viena pirmųjų tos moterų draugijos steigėjų, kaip jau rašyta šiuose puslapiuose (Draugas, 1985 m. gegužės mėn. 25 d.), buvo dailininkė Magdalena Birutė Stankūnienė, uoliai įsijungusi į dailininkės Vandos Balukienės sumanymą sujungti lietuves dailininkes.

Dail. M. B. Stankūnienė meną pradėjo studijuoti Anglijoje, Londone, St. Martin Academy. Persikėlusį gyventi Chicagon, mokėsi dailininko Viktoro Petravičiaus studijoje, Bogan kolegijoje ir baigė Academy of Fine Arts. Individualias parodas turėjo Balzoko muziejuje, Čiurlonio galerijoje (dvi parodos), „Galerijoje“, Chicagoje, ir Los Angeles mieste. Dalyvavo grafikų parodoje New Yorke. Kartu su dail. Aldona Labokiene dalyvavo *Moters* žurnalo parodoje Toronte, Kanadoje. Su dail. Vanda Balukiene turėjo parodą Clevelande. Dažnai dalyvauja grupinėse parodose Chicagoje ir kitur.

Šalia pasirodymų lietuvių visuomenėje, dailininkė dalyvavo ir amerikiečių parodose. Šios nedidelio masto parodos davė dailininkei pasitikėjimo, ją paskatino, nes ji dažnai

Dail. Jadvyga Paukštienė

Autoportretas (šaržas)

„nusinešdavo“ net kelias premijas.

Dail. M. B. Stankūnienė įsipilietino lietuvių dailininkų tarpe kaip labai darbšti, labai nostalgiska Lietuvos sodžiaus garbintoja. Nors Lietuvą paliko visai jauna ir didesnę amžiaus dalį praleido pasaulio didmiesčiuose, jos darbų tematika atspindi iš Suvalkijos lygumų prisiminimus išsivežtus vaizdus. Grafikos vaizdų ciklai „Dvylika mėnesių“ primena Lietuvos ūkininkų rūpesčius ir darbus. Kitas ciklas „Moterų darbai“ pabrėžia meilę Lietuvos gamtai, kaimui, žemdirbiams. Ši dailininkės „talka“ kaimo

moterims rado jos raiziniuose ir drobėse ramų spalvinių ir kompozicinių džiaugsmą, spalvų išraiškos pasitenkinimą.

Dail. M. B. Stankūnienės bandymai nuklysti į gyvenamąjį laikotarpį su grafikos ciklu „Erdvė“, jos žygiai į mitologinių būtybių pasaulį drobėse ar į fantastiškus užjūrio gėlynus tebuvo laikini. Laikina buvo ir vitražinė Stankūnienės mozaika, nedavusi kūrėjai nei pasitenkinimo, nei kūrybiško nerimo. Laimingiausia dailininkė jaučiasi su savo broliais ir sesėmis pastoralinėse formose, kompozicijos ir spalvos išky-

lose į gimtąsias Suvalkijos lygumas, kur jos darbai kalba apie žmones, apie jų gyvenimą, jų gerus ir ne taip lengvus laikus.

Ligišiolinė dail. Magdalenos Birutės Stankūnienės parodyta energija, užsigažavimas nesustoti, nepailsti (nors vis tebedirbant „pilną laiką“ buitiniuose darbuose), nemažina jos gerbėjų vilties, kad ji bus Lietuvių moterų dailininkų draugijos aktyvi narė dar daug metų, kartu vis primindama mūsų visuomenei, kad kietas darbas būtina neša vis naujus kokybinius ir kiekybinius laimėjimus. A. P.

Dail. Jadvyga Paukštienė

Daug prisidėjusi prie kultūrinio įnašo į lietuvišką gyvenimą yra dail. Jadvyga Dobkevičiūtė-Paukštienė. Nors gimusi Liepojoj (Latvijoje) 1913 m. birželio 13 d., bet nuo vaikystės gyvenusi Lietuvoje, subrendo į rimtą ir daug žadančią menininkę. Pati gražiai valdydama plunksną, rašo savo atsiminimuose, kaip iš vaikystės jos tėvelio meniška išpausytai baldai sukėlė jai pirmus įspūdžius ir išryškino polinkius. Baigusi Aušros gimnaziją, įstojo į Kauno Meno mokyklą ir ją baigė 1938 m. Dar būdama studente talkino iliustracijomis vaikų žurnalui *Žiburėlis*, o taip pat dalyvavo Kauno „Dailės salone“, kur buvo rengiamos darbų parodos.

Dail. Jadvyga Paukštienė turėjo progos pažinti ir kaimą, kur galėjo stebėti jo papročius ir gerėtis tautodaile, nors, kaip ji pati sako, ją labiausia domina žmonės, jų tipai, ar tai būtų miestai, ar kaimo. Studijų pagilinti 1939 m. dailininkė išvažiuoja į Pary-

Dail. Magdalena Birutė Stankūnienė prie savo kūrinių.

žių. Ten studijuoja Academie des Beaux Arts ir jau reiškiasi kaip neeilinė menininkė, gaudama keletą pažymėjimų už išskirtinės kokybės darbus. Ten išsivysto jos laisvesnis ir drąsesnis stilius, o už projektą kilimui gauna net aukso medalį.

Grįžusi Lietuvon, dalyvauja Kaune ir Vilniuje rengiamose metinėse parodose. Tretyje taip pat nuleidžia rankų. Ją matome lietuvių ir kitose sudėtinėse parodose.

Amerikoje pirmą kartą pasirodė 1955 m. drauge su dail. Bronium Murinu, o 1958 m. New Yorke jau pirmojoje lietuvių menininkų reprezentacinėje parodoje.

Dail. J. Paukštienės tematika yra įvairi, socialinės idėjos, o taip pat asmeniškai išgyvenimai, žmonės, jų veidai. Technika — daugiausia aliejus. Akvarele išreiškia realistinius išgyvenimus, įspūdžius, o aliejiniai jos darbai — dažniausiai kompozicijos. Mėgsta škiucus, miniatiūras. Būdama menininkė iš

pašaukimo, pati gražiai apie save sako: „Mano maloniausios gyvenimo valandos buvo praleistos prie molberto. Kurti

gi skatino ilgos studijos ir įgėdis pažinti meno begalinę paslaptį“.

Irena Gelažienė

Antras kaimas pirmame mieste Vakaruose

„Lietuviai dar vis neišmoko juoktis, nesupranta humoro“ — pasakė vienas dalyvių po cikagiškio Antro kaimo sekmadienio, spalio mėn. 6 d., popietės spektaklio Los Angeles.

To negalima būtų primesti entuziastingai publikai, išvakarėse susirinkusiai Sv. Kazimiero parapijos salėje prie stalų su užkandžiais ir nuoširdžiai pasidžiaugusiai Antro kaimo pateiktu humoru. Jų humoro supratimas ir entuziazmas negalėjo būti svaigalų paveiktas, nes stipresnių gėrimų, pagirtinai, nebuvo parduavinėjama, o alaus buvo jau pusiauvelyje pristigta. Gal entuziazmo stoka sekmadienio publikoje buvo dėl to, kad joje, daugiausia, buvo pažengusio amžiaus asmenų, o šeštadienio vakare daugiausia pabėgęs iš Chicago ar Detroito, jau žilstąs, „jaunimas“.

Antras kaimas atsivežė įdomų ir įvairų repertuarą, kurio užteko trims valandoms. Gal siek tiek per ilgai. Jeigu būtų buvęs duotas, sakykim, „Dramos konkursas“ viename akte vietoj trijų, jeigu buvusi per pusę nukirsta, jeigu būtų buvę atsisakyta banalios „Judėjimo baudos“, jeigu „Liaudies teismas“ būtų neįvykęs ir priedo dar sutrumpinta „Radijo-Vidijo programa“ — spektaklio kokybė nebūtų nukentėjusi.

Antras kaimas visais atžvilgiais pasirodė beveik profesionaliai. Trūko jiems, žinoma, savos aplinkos ir įprastos scenos su gerais garso įrengimais. Galėjo būti mažiau triukšmo iš garsiakalbių, o kartais ir iš aktorių. Tai būtų prisidėję prie dikcijos aiškumo, ypač pas mus, technine parama ir akustika prastoje scenoje ir salėje. Jiems, aktoriams, nebuvo pakankamai laiko apsiprasti ir su privačiai pasiskolinta garso sistema, nei pasiskusti stoka elektrinio kontakto užscenyje ar dėl stokos padoraus staliuko su veidrodžiu tinkamai ir greitai pakeisti grimą ir t.t. Tai pažymiu pabrėžti Antro kaimo dalyvių chameleoniską apskurumą, keičiant kostiumus ir išvaizdą, net ir tokiose sąlygose.

Geras ir gudrus buvo programos įvadas, Eugenijaus Butėno atliktas stipriai ir užangažuojančiai, užmezgęs kontaktą tarp scenos ir publikos. Gerai parinktos ir veiksmo eigoje įpintos, kai kurios jau senstelėjusios, vietos aktualijos, tarnavo tam pačiam tikslui: scenos su sale suartinimui.

Jaunosios generacijos aktorių lietuvių kalba nesuamerikonėjusi, be akcento, tikrai pagirtina ir džiuginanti. Salės gale sėdėję žmonės skundėsi ne viską supratę, ne viską girdėję. Gal ir trūko mikrofono — garsiakalbių, ypač merginų balsams pastiprinti, bet didelė dalis kaltės krenta blogai salės akustikai. Natūralus balsas ar garsas, pasiekias klausytojus, visuomet artimesnis ir veiklesnis.

Užtatai vyrai scenoje buvo tvirti savo rolėse, garsūs ir girdimi visoje salėje. Pavyzdžiui, Edvardo Tuskenio sodrus bari-tonas, ir jo aiški dikcija buvo be priekaištų. O jo atliktas „Susipažinimas“ (beveik monologas) parodė jo gerus vaidybinis sugebėjimus ir stiprų scenos talentą. Jis lygiai taip pat puikiai įsijautė ir atliko kiekvieną vaidmenį. Tvirtai scenoje jautėsi ir Eugenijus Butėnas, savo stipriai ir aiškiu balsu, su polėkiu, užpildęs visą salę. Gana įtikinčiai.

Iš moterų Jūratė Jakštytė, išliko visa puse vaidybinės galvos virš kitų, slidžiai, profesionaliai atlikusi savo vaidmenis. Malonią staigmeną mums padarė Ramunė Jurkūnaitė-Vitkienė, anksčiau dalyvavusi Antro kaimo sudėtyje Chicagoje, dabar kalifornietė. Ji čia, scenoje, buvo Antro kaimo viešnia, per tiek metų neužmiršusi vaidmens žodžių, ir „Juodoje pilulėje“ ji parodė brandžios aktorės veidą, pabrėždama sceninį santūrumą (o tai dorybė!), išvengdama šaržo, įtikindama savo vaidybą ir pagirtina aiškia tarsena.

Pagirtinas ir Algirdas Titus Antanaitis, jau 18 metų tvirtai siekias Antram kaimui vaidybinio profesionalumo ir, atrodo, su pasisekimu, taipgi palaikąs ansamblio dvasią bei tęstinumą. Jis talentingas ir versatilus: autorius, režisierius (ir literatūros kritikas laisvu laiku), na ir Antro kaimo prievaizda, ant savo pečių nešąs sunkią, iš jo daug laiko ir energijos pareikalaujančią našta, kurią jis atrodo neša su malonumu, su jaunatvišku entuziazmu ir, kaip įsitikinome, sėkmingai.

Esame dėkingi Antro kaimo ansamblui už gražią prosvaitę mūsų kasdienybėje, Los Angeles skautams akademikams ir Zigmo Viškantos pastangoms mums parodyti Antrą kaimą Kalifornijoje. Jie gastroliavo ir San Francisco. Vakarų pirmas miestas vėl lauks Antro kaimo iš Chicagos su nekantrumu ir mes nepyksime, Antro kaimo vėl glostomi prieš plauką... Vytautas Plukas

Siekta aukštai ir dorai, bet dar nepasiekta

Lietuviškoji radijo valandėlė ir koncertų rengėjas „Margutis“ specializuojasi įdomiomis atlikėjų kombinacijomis. Spalio 6 d. jis Chicago publikai pasiūlė gitaristą Liną Dambrovą ir soprana Praurimę Ragiene (su akompaniatorium Manigirdu Motekaičiu).

Mūsų koncertinėj aplinkoj šiaip jau retokai girdimą gitarą pastaruoju metu dažniau papuoselėja Petras Aglinskas (čikagietis) ir Juozas Kasinskas (filadelfijietis). Lyginant su jais, denveriškis Dambrova (iš profesijos bankininkas) turi bene mitriausius pirštus, lengviausią užgavimą. Tai išryškėjo keliuose virtuozinio sukirpimo kūriniuose — pvz., I. Albenizo „Asturijoje“ —, pareikalaujančiuose iš solisto viską, ką gali. Kita vertus, mieląjį atlikėją dažniau nei protarpiais kamavo atminties sutrikimai. Pasigesta taip pat ir ryškesnio temperamento. Kadangi girdime jį pirmą (bet, tikėkimės, ne paskutinį) kartą, tarkime, kad solistas tą popietę buvo... „ne formoje“.

O ką gi būtų galima tarti apie Praurimę Ragiene? Kai pirmosios savo dainų grupės gale ji užtraukė Stasio Gailevičiaus raudą „Klajūni“, valandėlei atrodė, kad klausomės vienos iš didžiųjų mūsų solisčių, vienos iš primadonų, kokių ne kartą ypač seniau pro Jaunimo centro rampą praeidavo. Žodžiu, — potencialą Ragiene turi. Visų pirmą — didelį, gražų balsą, stiprų aukštajame registre, bet tvirtą, įspūdingą ir žemajame (galėtų dainuoti ir mecosoprano). Tačiau kvėpavimo technika tokia neišvystyta, kad

perėjimai iš vieno registro į kitą ir t.t. Išvada: reikia tolesnių ir gilesnių studijų pas gerą balso meistrą. Bet nebaikim šia tema kalbėti, nepastebėję dainininkės drąsos pasirenkant repertuarą: greta klasiškų Mozarto bei Dvořako arijų ir, deja, didžiai konvencionalių Gailevičiaus dainų, Praurimė Ragiene mums dovanuoja ir dvi retenybes — Algio Bražinsko skystai prasidedantį, bet jausmingai užsibaigiantį keturių gabalų ciklą „Benamio

dainos“, ir tris labai sunkias atlikti Gustavo Mahlerio „Keliaujančio gizelio dainas“, kurios praskambėjo ne taip, kaip turėjo skambėti, iš dalies ir dėl to, kad fortepijonas jokiū būdu negali atstoti mahleriško orkestro (kurio palydai tos puikios dainos sąmoningai ir parašytos). Koncertą „Margučio“ vardu, kaip visuomet, rūpestingai surengė Petras Petrutis su talkininkais.

Zitos Sodeikienės „Berlyno siena“

Dailininkės Zitos Sodeikienės paveikslų ciklo „The Berlin Wall“ paroda ruošiamą SXC galerijoje, Saint Xavier College, 3700 West 103rd Street, Chicago, Illinois, 60655. Paroda truks nuo 1985 m. spalio mėn. 30 d. iki lapkričio mėn. 27 d. SXC galerijos valandos: šikiadieniais 10-5, šeštadieniais 12-5. Parodos atidarymas bus trečiadienį, spalio mėn. 30 d., 3:30 val. po pietų.

Gitaristas Linas Dambrova

Solistė Praurimė Ragiene

Nuotraukos Jono Tamulaičio